

RAPPORT
IUCNs RÅDGIVENDE BEFARING
Vestnorsk fjordlandskap:
Geirangerfjorden og Nærøyfjorden (Norge)
29. juni til 1. juli 2022

Originaldokumentet er skrevet på engelsk og vi tar forbehold om misforståelser eller unøyaktigheter i forbindelse med oversetting til norsk. Konferer originaldokumentet dersom noe synes uklart. Det pågår også en prosess hvor IUCN skal ta stilling til eventuelle faktafeil. Det må derfor tas forbehold om at det kan komme endringer i rapporten.

Miljødirektoratet 17.november 2022

September 2022

TAKK

IUCNs ekspert under den rådgivende befaringen Susanna Lindeman vil gjerne rette en stor takk til Gaute Sønstebø og kollegaene hans i Miljødirektoratet for den utmerkede organiseringen av befaringen. Den var svært godt planlagt og gjennomført.

IUCN er også takknemlig for utmerkede presentasjoner fra alle deltakerne og de konstruktive diskusjonene under den rådgivende befaringen. Gjestfriheten til kommunene Vik, Voss, Aurland, Lærdal, Fjord og Stranda og til verdensarvkoordinatorene Katrin Blomvik Bakken og Erling Oppheim la grunnlaget for en vellykket befarings.

Til slutt vil Susanna Lindeman understreke hvor takknemlig hun er for den gode måten spørsmålene hennes ble tatt imot under befaringen, og for tilleggsinformasjonen fra kommunene, konsulentene og de nasjonale og regionale myndighetene.

Forsidebilde: Utsikt over verdensarvområdet fra Geiranger, 29. juni 2022. © IUCN / Susanna Lindeman.

Innhold

1. Bakgrunn for og formålet med den rådgivende befaringen	5
2. Delverdiene som bidrar til den fremragende universelle verdien	6
3. Forvaltningsplan	7
4. Virkninger av utbyggingsprosjekter for infrastruktur.....	9
4.1. Planer med pågående miljøkonsekvensutredningsprosesser.....	10
4.1.1 Oppdrettsanlegg og tilhørende infrastruktur (vedlegg V, nr. 1, 2 og 3).....	10
4.1.2 Holmen gruve og Gudvangen næringskai	12
4.2. Prosjekter under planlegging	17
4.2.1 Forebygging av geofare i Åkerneset (vedlegg V, nr. 4).....	17
4.2.2 Underjordisk parkering i Geiranger (vedlegg V, nr. 5).....	18
4.2.3 Vei og tunnel i Flydalen–Dalsnibba-området (vedlegg V, nr. 6 og 7).....	18
4.2.4 Besøkscenter på Aurlandsvangen (vedlegg V, nr. 8)	18
4.2.5 Utgraving av fjordbunnen for større båter (vedlegg V, nr. 9)	19
4.2.6 Hotellutbygging i Flåm (vedlegg V, nr. 10)	19
4.2.7 Gondolbane i Flåm (vedlegg V, nr. 11)	19
4.3. Kumulative virkninger	20
5. Andre problemer observert under den rådgivende befaringen	21
5.1 Besøksforvaltning	21
5.2 Omgivelser og buffersone	21
6. Bevaringstilstanden	22
7. Konklusjoner og anbefalinger.....	23
VEDLEGG I Mandat	25
ANNEX II Programme of the mission as implemented.....	27
ANNEX III List of people met	31
ANNEX IV Statement of Outstanding Universal value (SOUV).....	34
ANNEX V Maps.....	36
ANNEX VI Photos	38

Forkortelser

EIA – miljøkonsekvensutredning (Environmental Impact Assessment)

ESIA – miljø- og samfunnsrelatert konsekvensutredning (Environmental and Social Impact Assessment)

HIA – verdensarvkonsekvensutredning (Heritage Impact Assessment)

IUCN – Den internasjonale naturvernunionen (International Union for Conservation of Nature)

OUV – fremragende universell verdi (Outstanding Universal Value)

SEA – strategisk miljøkonsekvensutredning (Strategic Environmental Assessment)

SOUV – erklæring om fremragende universell verdi (Statement of Outstanding Universal Value)

ToR – mandat for den rådgivende befaringen (Terms of Reference for the mission)

Unesco – FNs organisasjon for undervisning, vitenskap, kultur og kommunikasjon (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)

1. Bakgrunn for og formålet med den rådgivende befaringen

Vestnorsk fjordlandskap med Geirangerfjorden og Nærøyfjorden (heretter kalt verdensarvområdet) ble innlemmet på verdensarvlisten i 2005 under kriteriene (vii) og (viii). En retrospektiv erklæring om fremragende universell verdi (SOUV) ble vedtatt av verdensarvkomiteen i 2014 (vedlegg IV)¹.

Informasjon om verdensarvområdet er tilgjengelig på følgende nettside:

<https://whc.unesco.org/en/list/1195>.

I desember 2021 sendte statsparten Norge et brev til Unescos verdensarvsenter der de ba om en rådgivende befaring ved IUCN for å få veiledning om planer for store utbyggingsprosjekter som vurderes gjennomført i og i nærheten av verdensarvområdet. Prosjekter som kan ha virkning på den fremragende universelle verdien. Norge ba også om veiledning til revideringen av forvaltningsplanen for verdensarvområdet og om tolkningen av delverdiene som bidrar til den fremragende universelle verdien. IUCN ved Susanna Lindeman besøkte verdensarvområdet fra 29. juni til 1. juli 2022. Dette var den første den rådgivende befaringen IUCN hadde til verdensarvområdet etter at det ble innlemmet på listen i 2005. I samme brev ba statsparten også om råd på et tidlig tidspunkt i utviklingen av et landbasert havbruksanlegg med tilhørende infrastruktur i og i umiddelbar nærhet av verdensarvområdet. IUCN foretok en kort teknisk gjennomgang med anbefalinger som ble oversendt til statsparten av Unescos verdensarvsenter i mai 2022.

Formålet med den rådgivende befaringen var å gi teknisk rådgivning i henhold til mandatet (ToR) som var avtalt mellom statsparten Norge og IUCN (vedlegg I). Mandatet er oppsummert nedenfor og svart på i den påfølgende rapporten:

- gi råd om hvordan delverdiene i verdensarvområdets erklæring om fremragende universell verdi kan forstås med tanke på kriteriene (vii) og (viii), og gi råd om integriteten, vernet og forvaltningen av verdensarvområdet (se kapittel 2)
- evaluere forvaltningsplanen og gi anbefalinger om eventuelle forbedringer som kan vurderes i en revidert plan (se kapittel 3)
- gi råd om utredning av mulige virkninger som utbyggingsprosjekter kan ha på verdensarvområdets fremragende universelle verdi (se kapittel 4), nærmere bestemt:
 - gi råd knyttet til IUCNs veiledningsnotat om verdensarv for miljøkonsekvensutredning og den nye veilederen for konsekvensutredning i verdensarvsammenheng, inkludert spesifikt hvordan de overordnede og kumulative virkningene kan utredes
 - gi tilleggsveiledning om konkrete arealplaner (landbasert havbruksanlegg, deponi i Holmen gruve osv.)
 - gi råd om nåværende og framtidig underjordisk gruvedrift
- dele eventuelle relevante eksempler på forvaltning av andre verdensarvområder (se kapittel 3)
- gi råd om andre relevante problemstillinger som oppdages under den rådgivende befaringen (se kapittel 5)

¹ World Heritage Committee (2014). Decision 38 COM 8E. Adoption of Retrospective Statements of Outstanding Universal Value - West Norwegian Fjords – Geirangerfjord and Nærøyfjord.

2. Delverdiene som bidrar til den fremragende universelle verdien

IUCN ble bedt gjennom den rådgivende befaringen om å gi råd om hvordan delverdiene som inngår i verdensarvområdets erklæring om fremragende universell verdi skulle forstås med tanke på kriteriene (vii) og (viii). Under den rådgivende befaringen informerte statsparten om at det var satt i gang å utvikle en liste over delverdier som bidrar til den fremragende universelle verdien, men at listen ennå ikke var ferdigstilt. Identifisering av delverdier gjør det mulig for forvaltere og beslutningstakere å sikre effektiv planlegging og beslutningstaking for langsiktig vern, forvaltning og overvåking av den fremragende universelle verdien. For eksempel trengs det detaljert kunnskap og forståelse av delverdiene for å utrede plansøknader og planlegge prosjekter eller andre inngrep innenfor verdensarvområdet eller i en større sammenheng. I tillegg vil vi (IUCN) understreke at gjennom å identifisere delverdiene blir den fremragende universelle verdien mer håndgripelig og dermed mer forståelig for lokale interessenter.

Erklæringen om fremragende universell verdi er hovedkilden for å identifisere delverdiene. Andre dokumenter som nominasjonssøknaden² og IUCNs evalueringsrapport³ kan brukes som sekundære kilder. Ny vitenskapelig informasjon, som landskapsanalyse, geologiske undersøkelser og oversikter over arter og habitater, er dessuten nyttige kilder for ytterligere å utdype informasjonen i erklæringen om fremragende universell verdi, siden denne ikke formidler en fullstendig og detaljert liste over delverdiene. Ettersom fjorden er en viktig del av verdensarvområdet, bør i tillegg både landskapet og sjølandskapet inkluderes i analysen av delverdiene. For å forenkle ferdigstillingen av en liste har vi (IUCN) uthevet flere nøkkelord i erklæringen om fremragende universell verdi (se vedlegg IV). Nøkkelordene kan legge grunnlaget for analysen av delverdier.

Når det gjelder den gjensidige avhengigheten mellom kriteriene (vii) og (viii), er det klart at de geologiske aspektene (kriterium (viii)) utgjør fundamentet for den naturskjønne verdien (kriterium (vii)). Dette forholdet setter rammene for analysen av delverdier. Det er derfor mulig at det samme delverdien kan formidle den fremragende universelle verdien for begge kriteriene. Arter, habitater og enkelte kulturelle aspekter bidrar til den naturskjønne verdien og kan være delverdier knyttet til kriterium (vii). Naturverdier er spesielt viktige for integriteten og vernet av verdensarvområdet. For eksempel kan endringer i bestanden og utbredelsen av enkelte arter som er følsomme for forstyrrelser eller klimaendringer, fungere som indikatorer for hvor godt forvaltningen av en natursti fungerer, eller hvor stor bæreevnen den har. I tillegg bør analysen av delverdiene kartlegge den sterke sammenhengen mellom integriteten til den naturskjønne verdien (kriterium (vii)) og intaktheten til det naturlandskapet og sjølandskapet. I hovedsak går denne sammenhengen ut på at høyere intakthet tilsvarer en høyere naturskjønn verdi. Dermed har faktorer som forurensning, utvinningsaktiviteter, arealutnyttelse og forstyrrelse av dyrelivet en negativ virkning på den naturskjønne verdien.

Delegasjonen anbefaler at delverdiene og deres geografiske plasseringer identifiseres og om mulig kvantifiseres. Dette kan brukes som grunnlag i revideringen av forvaltningsplanen (se kapittel 3) samt de ulike konsekvensutredningene knyttet til foreslåtte utbyggingsprosjekter (kapittel 4). Ved å bruke tekniske verktøy, for eksempel GIS-kart over delverdiene, er det mulig å legge ytterligere til rette for overvåking og vellykket langsiktig vern av den fremragende universelle verdien. I denne forbindelse

² Miljøverndepartementet (2004). Nominasjonen «West Norwegian Fjords – Geirangerfjord and Nærøyfjord» til innlemmelse på Unescos verdensarvliste.

³ IUCN (2005). World Heritage Nomination – IUCN Technical Evaluation: West Norwegian Fjords – Geirangerfjord and Nærøyfjord.

bemerket IUCN at Sveriges geologiska undersökning⁴ nylig foretok en kvalitativ og kvantitativ utredning av de geologiske delverdiene som bidrar til den fremragende universelle verdien til den svenske delen av verdensarvområdet Höga Kusten / Kvarken.

Befaringen (IUCN) ble informert om et pågående prosjekt Twin Fjord om en såkalt digital tvilling, som NTNU i samarbeid flere andre har satt i gang, og som har som mål å lage en interaktiv 3D-modell av verdensarvområdet. Å bruke en 3D-modell til å kartlegge delverdiene innenfor verdensarvområdet kan være et utmerket verktøy for en tilpasningsdyktig forvaltning og bli et beste praksis eksempel for andre verdensarvområder.

3. Forvaltningsplan

Statsparten informerte om at forvaltningsplanen for verdensarvområdet skal revideres i 2022. Statsparten ba IUCN om å evaluere den gjeldende forvaltningsplanen og gi anbefalinger om eventuelle forbedringer som kan vurderes i den nye planen.

Rammeverket for forvaltningen av verdensarvområdet omfatter mange aktører. På nasjonalt nivå er det Klima- og miljødepartementet, Riksantikvaren og Miljødirektoratet som har ansvaret for å gjennomføre verdensarvkonvensjonen. Siden verdensarvområdet er innlemmet med bakgrunn i naturkriterier, har Miljødirektoratet en sentral rolle i å gi veiledning til regional og lokal forvaltning. På regionalt nivå er statsforvalteren og Møre og Romsdal fylkeskommune (Geiranger-delen) og statsforvalteren og Vestland fylkeskommune (Nærøyfjord-delen) de sentrale aktørene. Statsforvalterne har ansvaret for den overordnede gjennomføringen av nasjonal politikk og nasjonale vedtak. Hvert delområde har et verneområdestyre og en eller to verneområdeforvalter som er ansatt hos statsforvalteren og har ansvaret for forvaltningsplanen for verdensarvområdet. De to fylkeskommunene har ansvar for regional forvaltning og utvikling – og i verdensarvsammenheng spesielt kulturminner. På lokalt nivå er det kommunene Vik, Voss, Aurland, Lærdal, Fjord og Stranda som står for den overordnede forvaltningen og utviklingen. I tillegg har verdensarvområdet et lokalt verdensarvråd som skal legge til rette for samarbeid mellom de to delene av verdensarvområdet – Geirangerfjorden og Nærøyfjorden – og fremme saker av betydning for verdensarvområdet. Dette rådet består av medlemmer fra statsforvalterne, fylkeskommunene og kommunene, i tillegg til flere observatører fra både nasjonale myndigheter og lokale interessenter. Hver del av verdensarvområdet har en verdensarvkoordinator. Disse fungerer som sekretariat for verdensarvrådet. Koordinatorene er ikke ansvarlige for forvaltningen, men de fungerer som et bindeledd mellom det lokale, regionale og nasjonale nivået. De har som en spesiell oppgave å overvåke tilstanden til verdensarvområdet. Både koordinatorene og verdensarvrådet er finansiert av Miljødirektoratet.

Verdensarvområdet har i dag to forvaltningsplaner som ble vedtatt i 2008: én for Geirangerfjorden og én for Nærøyfjorden. Rundt 96 prosent av verdensarvområdet består av naturvernområder, og de to verneområdeforvalterne (én til to i hvert delområde) koordinerer revideringen av forvaltningsplanen med interessenter og lokalsamfunn, inkludert verdensarvrådet og de to verdensarvkoordinatorene. En felles forvaltningsplan for de to delene av verdensarvområdet er så langt ikke ferdigstilt. IUCN bemerker at arbeidet med å revidere forvaltningsplanene startet som separate prosesser i hver del av verdensarvområdet i 2020–2021, og at det har foregått uavhengig av hverandre og med ulike tidsrammer. Dette indikerer at samarbeidet mellom delene er relativt

⁴ SGU (2021). Tilgjengelig på: <https://highcoastkvarken.org/wp-content/uploads/SGU-rapport-2039-Forvaltning-och-klassificering-av-geologiska-naturvarden-i-varldsarvsområdet-Hoga-kusten.pdf>

begrenset, og det gjenspeiler organiseringen av dagens styringssystem beskrevet ovenfor. At de to delene av verdensarvområdet styres hver for seg, gjenspeiles også i det faktum at de har separate nettsider: <https://www.fjordsenter.com> (Geiranger) og <https://www.naroyfjorden.no> (Nærøyfjorden). Det finnes imidlertid en felles nettportal for verdensarvområdet på <https://www.vestnorskfjordlandskap.no/>. Denne kan utvikles til en felles kommunikasjonsplattform som legger til rette for en mer harmonisert forvaltning, og som kan brukes til dialog med interessenter.

Det er prisverdig at det finnes en koordineringsrolle for det felles verdensarvrådet for de to delene av verdensarvområdet, men IUCN bemerker at visse aspekter kan forbedres for å sikre effektiv forvaltning. Det gjelder for eksempel oppgavefordelingen mellom verneområdeforvalterne og verdensarvkoordinatorerne, som er ansatt av ulike organer, kombinert med at verdensarvområdet består av to deler. IUCN oppfordrer statsparten til å benytte anledningen som revideringen gir, til å styrke samarbeidet og sikre at de to forvaltningsplanene harmoniseres, og i tillegg sikre en strategisk tilnærming til forvaltningen av hele verdensarvområdet. Et sterkere samarbeid mellom de to delene når det gjelder forvaltning og vern av den felles fremragende universelle verdien vil åpne opp muligheter for økt synergi og effektivitet.

IUCN erfarte at trafikken og antallet besøkende har økt, og at dette har skapt utfordringer i forvaltningen av verdensarvområdet (se også kapittel 5). Det har dessuten skapt konflikter mellom ulike aktiviteter og brukergrupper. Disse utfordringene gjenspeiles i forvaltningsplanene til verdensarvområdet og i en rapport om besøksforvaltningen i verdensarvområdet⁵. Eksempler som dukket opp under den rådgivende befaringen, var bruk av vannscooter kontra kano på fjorden og gnisninger mellom fastboende og besøkende i høysesongen. Reguleringsplanen i dagens forvaltningsplaner er et godt rammeverk for å håndtere disse utfordringene. Når forvaltningssonene skal revideres, bør målet være å styrke den langsiktige bæreevnen til hele verdensarvområdet og særlig i områder med gnisninger mellom brukergrupper. For eksempel kan såkalte stillesoner i høysesongene for turisme fremme både miljøvennlige aktiviteter og styrke forholdet mellom turisme og lokalsamfunn. Stillesoner kan ha bestemmelser eller anbefalinger om støynivå, lysforurensning, fartsgrenser, tillatte aktiviteter og transportmidler. Hvis stillesonene legges både i lett tilgjengelige områder og i mer avsidesliggende deler av verdensarvområdet, er effekten av dem på de sosioøkonomiske problemene og vernet av den fremragende universelle verdien sannsynligvis høyere.

Når det gjelder revideringen av forvaltningsplanene for de to delene av verdensarvområdet, anbefaler IUCN følgende:

- å styrke den samlede tilstedeværelsen av den fremragende universelle verdien i forvaltningsplanen;
- å starte prosessen med å identifisere delverdiene som formidler den fremragende universelle verdien, slik at det finnes et godt datagrunnlag under revideringen (se kapittel 2);
- å sikre en harmonisering av forvaltningsplanene for de to delene av verdensarvområdet og vurdere muligheten for å ha bare én forvaltningsplan for hele verdensarvområdet, eller i det minste en felles visjon og felles strategiske mål. Det er en god idé å konsultere andre verdensarvområder i flere deler, som Vadehavet eller Höga Kusten / Kvarken, som begge har

⁵ Transportøkonomisk institutt (2017). Besøksforvaltning og lokalsamfunnsutvikling i verdensarvområdene Nærøyfjorden og Geirangerfjorden.

tre deler, og hvor det nylig er startet et arbeid for å skrive forvaltningsplaner som dekker det hele;

- å bruke verktøyet Enhancing our Heritage (EoH)⁶. Flere verdensarvområder i land som Finland og Sveits har med hell brukt Enhancing our Heritage for å gjøre det enklere å lage forvaltningsplaner. Vi oppfordrer til å oversette (i hvert fall deler av) verktøyet til norsk for å bidra til lokale involvering og deltagelse. Det er ikke sikkert at alle delene er relevante, og vi anbefaler en viss tilpasning til lokale forhold. De rådgivende organene ICCROM, IUCN og ICOMOS reviderer for tiden Enhancing our Heritage. Den oppdaterte versjonen forventes i 2022;
- basert på delverdiene å inkludere en utredning av den nåværende tilstanden og de nåværende trendene, truslene og framtidsutsiktene for den fremragende universelle verdien. Enhancing our Heritage inneholder hjelpemidler som kan legge til rette for en slik vurdering. Nullpunktsmålinger som ble utført for australske verdensarvområder, kan være en nyttig referanse;
- å ta med et kapittel om overvåking og nøkkelindikatorer for bevaringstilstanden. Kapitlet bør basere seg på analysen av delverdiene, utredningen ovenfor og forpliktelsene som ble inngått da området ble innlemmet på listen (dvs. kapittel 6. Overvåking i nominasjonsfilen⁷);
- å beholde dagens sonering i forvaltningsplanene, men vurdere å revidere områdene som reguleres, med mål om å ytterligere redusere gnisninger mellom brukergrupper eller aktiviteter, sikre at områdets bæreevne ikke overskrides og styrke vernet av den fremragende universelle verdien.

4. Virkninger av utbyggingsprosjekter for infrastruktur

Statsparten har opplyst om at en rekke større utbyggingsprosjekter vurderes i og i nærheten av verdensarvområdet. Det dreier seg både om prosjekter der det er satt i gang konsekvensutredninger for å vurdere om tiltakene kan gjennomføres uten negativ innvirkning på den fremragende universelle verdien, og nye foreslåtte prosjekter. Myndighetene opplyste at antallet og omfanget av prosjektene gjør det utfordrende å utrede de samlede og kumulative virkningene av dem.

IUCN fikk informasjon om, og inspiserte på stedet, utbyggingsprosjekter der arealplaner og konsekvensutredninger var under utarbeiding (se kapittel 4.1) i tillegg til flere initiativer for framtidige prosjekter (se kapittel 4.2). Alle prosjektene er merket og nummerert på kartene i vedlegg V. Nummeret på kartet for hvert prosjekt er inkludert i parentes etter de tilsvarende overskriftene nedenfor. Formålet med dette kapitlet er å gi en kort oversikt over de ulike prosjektene og en innledende vurdering av de mulige virkningene de kan ha på den fremragende universelle verdien. Formålet er også å gi råd i henhold til mandatet for den rådgivende befaringen (se vedlegg I).

Det er viktig å understreke at veiledningen IUCN gir i denne rapporten, er tidlige råd på et overordnet nivå, i og med at konsekvensutredningene ikke er ferdige for de ulike prosjektene. Veiledningen

⁶ Unescos verdensarvsenter (2008). Enhancing our Heritage Toolkit. Assessing management effectiveness of natural World Heritage sites.

⁷ Miljøverndepartementet (2004). Nominasjonen «West Norwegian Fjords – Geirangerfjord and Nærøyfjord» til innlemmelse på Unescos verdensarvliste. <https://whc.unesco.org/en/list/1195/documents/>.

erstatte ikke kravet om en fullstendig og omfattende utredning av virkningene av disse prosjektene på den fremragende universelle verdien. Disse utredningene skal fortsatt gjennomføres i tråd med den nye veilederen for konsekvensutredninger i verdensarvsammenheng og sendes til Unescos verdensarvsenter (paragraf 172 i de operasjonelle retningslinjene), slik at IUCN kan evaluere dem. Veiledningen i denne rapporten foregriper heller ikke funnene i utredningene.

Siden det er foreslått flere utbyggingsprosjekter innenfor og i tilgrensende områder til verdensarvområdet så er det viktig å ikke bare vurdere virkningen av hvert enkelt prosjekt men også de mulige kumulative virkningene som flere prosjekter kan ha på den fremragende universelle verdien til verdensarvområdet. IUCN anbefaler at statsparten utreder de kumulative virkningene av alle prosjektene på den fremragende universelle verdien for hele verdensarvområdet (se kapittel 4.3).

Den nylig publiserte veilederen for konsekvensutredninger i verdensarvsammenheng gir et klart rammeverk for en anbefalt framgangsmåte for konsekvensutredninger som gjelder verdensarv og fremragende universell verdi. Veilederen erstatter det tidligere veiledningsnotatet fra IUCN om verdensarv og miljøkonsekvensanalyser. IUCN anbefaler at dette dokumentet brukes framover som et veiledende verktøy under utredningen av utbyggingsforslag og beslutninger som gjelder verdensarvområdet.

I Norge må alle større utbyggingsprosjekter følge strengt regulerte arealplanprosesser. Disse inkluderer konsekvensutredninger og tar flere år. Kommunen er den ansvarlige planmyndigheten, og et prosjekt kan ikke gjennomføres uten godkjenning fra kommunen. Prosessen inkluderer flere offentlige høringer der målet er å samle synspunkter fra interessenter, inkludert myndigheter og lokalsamfunn. I tillegg har statsforvalteren – en regional myndighet – mulighet til å fremme innsigelse til kommunens vedtak. Vanligvis kommer kommunen og de regionale myndighetene til enighet om en løsning gjennom dialog underveis i planleggingen. Hvis ikke tar nasjonal myndighet ved departementet den endelige avgjørelsen.

Det norske systemet bruker begrepet konsekvensutredning for både miljøkonsekvensutredninger (EIA) og miljø- og samfunnsrelatert konsekvensutredninger (ESIA). En norsk konsekvensutredning omfatter altså både samfunnsmessige og miljømessige aspekter. Videre lærte IUCN at kommunene og statsparten har tenkt å inkludere mulige virkninger på den fremragende universelle verdien (også kalt verdensarvkonsekvensutredning – HIA) i konsekvensutredningene for prosjekter som kan ha påvirkning på verdensarvområdet. I denne rapporten brukes begrepet miljøkonsekvensutredning (EIA) om konsekvensutredninger for prosjekter knyttet til verdensarvområdet. Dette er i tråd med den etablerte internasjonale terminologien.

4.1. Planer med pågående miljøkonsekvensutredningsprosesser

4.1.1 Oppdrettsanlegg og tilhørende infrastruktur (vedlegg V, nr. 1, 2 og 3)

Det foreslås å bygge et oppdrettsanlegg i en nedlagt gruve. Prosjektets planområde ligger delvis inne i verdensarvområdet og i umiddelbar nærhet av det ved et nedlagt gruveområde (se figur 1 og vedlegg V, nr. 2 og 3) samt i den nærliggende bygda Eidsdal (vedlegg V, nr. 1). Prosjektet omfatter blant annet bygninger ved sjøen, en tunnel for transport, parkeringsareal, kai og underjordiske haller (se figur 2). Oppdrettsanlegget vil være landbasert og plassert inne i den gamle gruen. Nye underjordiske haller må sprenges ut for dette formålet. Hvis oppdrettsanlegget realiseres i henhold til planene, vil det bidra med en industriell aktivitet (rundt 300 ansatte) ved verdensarvområdets

nordlige innfallsport (se figur 8 i vedlegg VI). All båttrafikk til og fra Geiranger kommer til å passere oppdrettsanlegget.

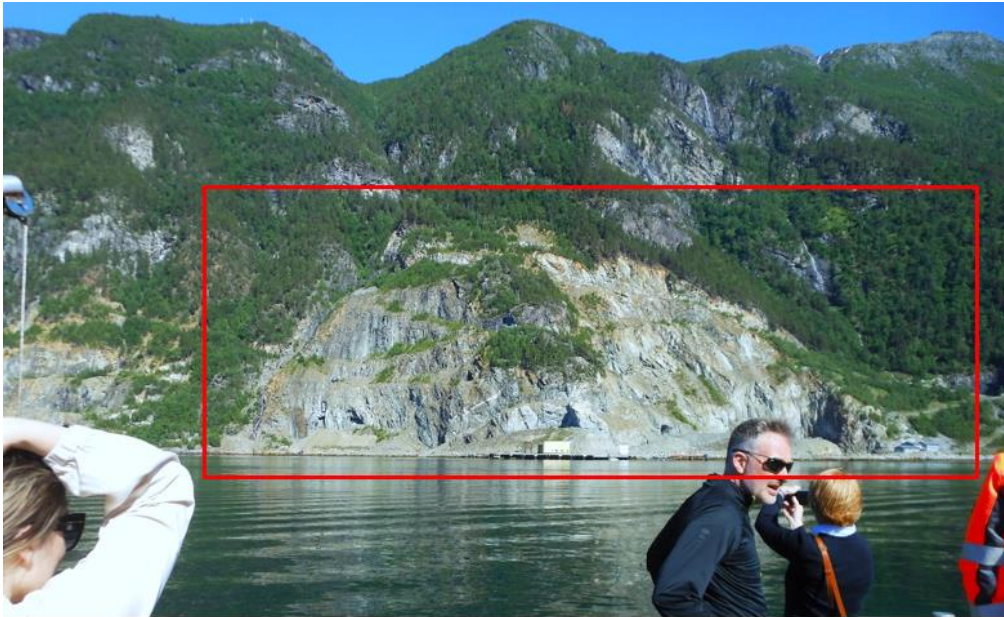
Prosjektplanen, inkludert miljøkonsekvensutredningen, ble sendt på offentlig høring vinteren 2021/2022, og statsparten ba i et brev til Unescos verdensarvsenter datert 15. desember 2021 om tidlig teknisk rådgivning. Som svar returnerte IUCN en kort teknisk gjennomgang av prosjektet med svar på bestemte spørsmål fra tiltakshaver (World Heritage Salmon). Resultatet av gjennomgangen ble sendt til statsparten i mai 2022. Her sies det at det er viktig at eventuelle foreslåtte aktiviteter først utredes spesielt med tanke på de mulige virkninger på den fremragende universelle verdien, og at eventuelle negative virkninger på verdensarvområdet bør unngås. Prosjektplanen og miljøkonsekvensutredningen er nå under revidering basert på innspill som kom fra ulike myndigheter og interessenter under høringen.

IUCN fikk under befaringen oppdatert informasjon om prosjektet fra konsulenten som utførte miljøkonsekvensutredningen (Nordplan), tiltakshaveren, Fjord kommune og regionale myndigheter. I tillegg fikk IUCN mulighet til å se deler av planområdet (vedlegg V nr. 3) fra båt. I uttalelser som kom inn under høringen, og i presentasjoner som ble gitt under den rådgivende befaringen, ble det reist bekymringer om mulige negative virkninger på miljøet. Mulige samfunnsøkonomiske fordeler ble også understreket. Spesielt utsiktene til en ny og relativt stor arbeidsplass med helårsdrift (i motsetning til sesongmessig drift, slik som reiselivssektoren) ble av kommunen vurdert som viktig positivt. Konsulent og tiltakshaver var sikre på at prosjektet kunne gjennomføres uten vesentlige negative konsekvenser for miljøet.

IUCN mener at driftskonseptet til det foreslåtte havbruksanlegget, størrelsen og beliggenhet ved fjorden sannsynligvis vil påvirke både verdensarvområdet og omgivelsene. IUCN understreker derfor følgende:

- Miljøkonsekvensutredningen som ble sendt på høring, ble ikke gjennomført i tråd med kravene i veiledningsnotatet fra IUCN om miljøkonsekvensutredning av verdensarv. Den inneholdt for eksempel ikke noe eget kapittel om verdensarv eller noen utredning av mulige virkninger på den fremragende universelle verdien.
- Miljøkonsekvensutredningen bør revideres slik at den inkluderer en utredning av mulige virkninger på den fremragende universelle verdien (altså delverdier, integritet og vern og forvaltning) i tråd med den nye veilederen for konsekvensutredninger i verdensarvsammenheng. Denne utredningen bør ta høyde for resultatene av utredningen av de kumulative virkningene som nevnes i kapittel 4.3, inkludert virkninger fra all havbruk (eksisterende og framtidig) i fjorden.
- IUCN mener at det finnes muligheter for at prosjektet kan påvirke den fremragende universelle verdien for både kriteriene (vii) og (viii), nærmere bestemt integriteten til landskapet og sjølandskapet (for eksempel utsikten, biologisk mangfold og vannkvaliteten) og inngrep i verdensarvområdets berggrunn (geomorfologisk integritet). Det er sannsynlig at det oppstår virkninger både under byggefasen og driftsfasen til havbruket. Eksempler på virkninger er utslipp til luft og vann, støy og lysforstyrrelser og fysiske endringer i landskapet og sjølandskapet. Disse forholdene må vurderes nøye i utredningen og den endelige anbefalingen om hvorvidt prosjektet skal fortsette.
- Videre vil det være å foretrekke om det nedlagte gruveområdet blir tilbakeført til opprinnelige stand heller enn at det blir etablert ny industriell aktivitet innenfor verdensarvområdet eller i umiddelbare nærhet. Gruveområdet er omgitt av et naturlandskap

og tilhører ikke noe bebodd område med tilhørende infrastruktur. Et godt planlagt restaureringsprosjekt kan styrke den fremragende universelle verdien fordi verdensarvområdet er innlemmet i verdensarvlisten for sin «enestående naturlige skjønnhet».

Figur 1. Havutsikt over det nedlagte gruveområdet. © IUCN / Susanna Lindeman, 2022.

Figur 2. Tiltakshaverens visjon for havbruksanlegget. © Nordconsult, 2022.

4.1.2 Holmen gruve og Gudvangen næringskai

Holmen gruve er et eksisterende underjordisk uttak av anortositt for kommersielle formål (hovedsakelig til produksjon av Rockwool isolasjon) som ligger innenfor Nærøyfjord-delen av verdensarvområdet (Anneks V, 15). Dette uttaket fantes da verdensarvområdet ble innlemmet på

verdensarvlisten. IUCN minner at IUCN i forbindelse med evaluering av nominasjonen i 2004 reiste følgende bekymringer om gruvedrift og steinbrudd: ⁸

«Den ene aktiviteten som anses å være av større bekymring, er gruvedrift og steinbrudd.»

«Innenfor det nominerte området i Nærøyfjorden foregår det et underjordisk uttak av anortosittiske bergarter som også kan bli utvidet i omfang i framtiden. Selv om det ikke ligger rett ved siden av selve fjorden, er steinbruddet synlig fra veien til Gudvangen.»

«Enhver eventuell utvidelse av det underjordiske steinbruddet vil kreve en miljøkonsekvensutredning. Utredningen må ta for seg bekymringer knyttet til den direkte virkningen av en slik operasjon og til ordningene for eksport av utvunnet materiale og behovet for tilhørende infrastruktur.»

Videre ber verdensarvkomiteen også i beslutningen sin 29 COM 8B.7 ⁹ :

«[...] om å bli holdt underrettet av statsparten om eventuelle forslag til utvidelser av steinbruddsvirksomheten på verdensarvområdet og om tiltak som er truffet for å begrense virkningene av det eksisterende steinbruddet. Nøye overvåking vil være nødvendig fordi slike aktiviteter, hvis de ikke vurderes nøye, kan ha betydelig virkning på den visuelle kvaliteten på området.»

I tråd med paragraf 172 i de operasjonelle retningslinjene informerte statsparten Norge Unescos verdensarvsenter i 2020 om den planlagte utbyggingen av gruen til et kombinert anlegg for gruvedrift og deponering av farlig avfall (vedlegg V, nr. 15) samt om byggingen av en næringskai for gruveprodukter og farlig avfall ved Gudvangen havn som ligger 8 km fra gruen men innenfor samme del av verdensarvområdet (vedlegg V, nr. 12). Som svar ba Unescos verdensarvsenter statsparten om å sikre at den fremragende universelle verdien blir vurdert i miljøkonsekvensutredningen, og at miljøkonsekvensutredningen før noen beslutning tas blir sendt til gjennomgang av, og for kommentarer fra, Unescos verdensarvsenter og IUCN.

IUCN fikk vite at Holmen gruve har doblet det årlige underjordiske uttaket av anortositt fra rundt 250 000 tonn¹⁰ i 2005 til rundt 500 000 tonn i 2021¹¹, og at gruveselskapet planlegger å øke det årlige uttaket ytterligere. IUCN ba om detaljene i driftskonsesjonen og den nåværende tillatelsen, men i skrivende stund har ikke informasjonen blitt gitt. Utenfor gruen (innenfor verdensarvområdet) ligger det et steinknuseanlegg (se figur 3) der anortositten knuses og lastes på lastebiler for å transporteres 8 km på vei til eksporthavnen (Gudvangen) i verdensarvområdet. Eksporthavnen er et turistknutepunkt med to hoteller og en fergekai. På havnen blir anortositten lastet om for å transporteres 25 km med båt gjennom Nærøyfjord-delen av verdensarvområdet.

⁸ IUCN (2005). World Heritage Nomination – IUCN Technical Evaluation: West Norwegian Fjords – Geirangerfjord and Nærøyfjord – ID No. 1195.

⁹ Verdensarvkomiteen (2005). Decision 29 COM 8B.7. Nominations of Natural Properties to the World Heritage List (West Norwegian Fjords - Geirangerfjord and Nærøyfjord, Norway).

¹⁰ Uttaket for 2005 inngikk i en presentasjon fylkesmannen i Vestland holdt under den rådgivende befaringen.

¹¹ Ifølge det offentlig tilgjengelige planprogrammet for utbyggingsprosjektet er dagens uttak på rundt 500 000 tonn per år, men IUCN ble fortalt av representanten for gruveselskapet (Gudvangen Stein) at uttaket var på 430 000 tonn i 2021.

Figur 3. Steinknuseranlegget utenfor Holmen gruve i på verdensarvområdet. © IUCN / Susanna Lindeman

Under den rådgivende befaringen informerte statsparten om at to separate planprogram nå er ferdigstilt og godkjent av kommunen i 2020–2021: ett for utbyggingen i Holmen gruve og ett for å flytte og bygge ut godsterminalen i havnen i Gudvangen. IUCN fikk mye detaljert informasjon fra interessentene og hadde muligheten til å besøke begge stedene, altså både Holmen gruve og Gudvangen havn. Pådriverne er Gudvangen Stein (et gruveselskap) og Norsk Gjenvinning (et renovasjonsselskap). De godkjente planprogrammene inkluderer et krav om miljøkonsekvensutredning og utredning av mulige virkninger på den fremragende universelle verdien i tråd med *veiledningsnotatet fra IUCN om miljøkonsekvensutredning av verdensarv*. Fire konsulenter er så langt involvert i konsekvensutredningene: Opus, Norconsult, Asplan viak og Rådgivende Biologer AS. Konsekvensutredningene pågikk da den rådgivende befaringen fant sted, og de skulle senere sendes på offentlig høring.

1. Gruvedrift og deponering av farlig avfall i Holmen gruve (vedlegg V, nr. 15)

Prosjektets hovedmål er å fortsette gruvedriften og bruke returtrafikken fra eksporten av gruvematerialene fra Holmen gruve til å transportere og deretter lagre avfallsmaterialer i gruen – i stedet for å returnere med tomme skip og lastebiler. Ifølge tiltakshaver mener eksperter at de hydrogeologiske egenskapene til berggrunnen i Holmen gruen gjør de nedlagte gruehallene egnet for å deponere fast mineralsk farlig avfall, og at like egnede steder er sjeldne. Det farlige avfallet som planlegges deponert i gruen, vil for det meste være av innenlandsk opprinnelse, men import av farlig avfall er også mulig.

IUCN fikk vite at tre alternativer er under vurdering. Alle alternativene inkluderer 10–15 prosent årlig økning i uttaket av anortositt. Å legge ned gruen og sette gruveområdet tilbake til sin opprinnelige stand inngår ikke i noen av alternativene. To av alternativene inkluderer kombinasjonen av gruvedrift og deponering av farlig avfall inne i gruen. Ett alternativ innebærer å flytte steinknuseanlegget fra

utsiden av gruven (se figur 3) til innsiden av gruven. Under den rådgivende befaringen ble det stilt spørsmål fra deltakerne spesielt om risikoen knyttet til å håndtere farlig avfall. Pådriverne informerte om at det norske regelverket for å deponere og transportere farlig avfall er strengt, og at de var sikre på at prosjektet samlet sett ville føre til mer bærekraftig drift.

2. Næringskai for gruveprodukter og farlig avfall i Gudvangen (vedlegg V, nr. 12)

Dagens eksport og omlasting av gruveprodukter fra lastebiler til skip foregår i en liten havn som også er et turistknutepunkt (se vedlegg VI, figur 4 og figur 10). Disse aktivitetene har ulike behov og mål, og IUCN mener at havnen under dagens forhold ikke kan oppfylle alle disse. IUCN var vitne til en kaotisk trafikksituasjon i havnen og fikk informasjon om sikkerhetsrisikoer for både allmennheten og ansatte i gruveselskapet (for eksempel høyere risiko for trafikkuhell og mindre skred ovenfor godsterminalen). Holmen gruve har som nevnt doblet det årlige uttaket av anortositt siden den ble innlemmet på verdensarvlisten i 2005, samtidig som pågangen fra turismen har økt betydelig (se kapittel 5.1, figur 7). Det er derfor ikke overraskende at det oppstår problemer når disse to aktivitetene konkurrerer om samme plass. Fra et forvaltningsperspektiv er bæreevnen i Gudvangen havn trolig overskredet. De viktigste aktuelle problemene er knyttet til økt trafikk, sesongmessig sprengt kapasitet og tilhørende sosio-miljømessige faktorer.

Målet med prosjektet er å utrede alternativer der godsterminalen flyttes lenger unna dagens havneområde, slik at både trafiksikkerheten og miljøforholdene (støv og støy fra omlasting) blir bedre. IUCN ble under befaringen kjent med at tre alternativer skal utredes: 1) at eksport av anortositt og import av farlig avfall fortsetter ved dagens havn, 2) at det bygges en ny kai på vestre bredd med en fjellhall for lagring, og 3) at det bygges en ny kai inn i fjellet på østre bredd for dokking, omlasting og lagring. Den omtrentlige plasseringen av de tre alternativene vises på figur 4. Alternativ 2 og 3 vil begge omfatte nye veitunneler og fyllinger.

Figur 4. Flyfoto av Gudvangen havneområde med utsikt over Nærøyfjord-delen av verdensarvområdet. Den røde fargen og tallene angir plasseringen av 1) dagens kai for eksport av gruveprodukter, 2) alternativet om å bygge en ny på vestre bredd og 3) alternativet om å bygge en ny kai inne i fjellet på østre bredd. Bildet er modifisert med utgangspunkt i en presentasjon laget av Opus.

IUCN understreker følgende:

- Holmen gruve fantes allerede da verdensarvområdet ble innlemmet i 2005. Bekymringene om gruvedrift og bergverk ble reist på den tiden, og en eventuell ytterligere utvidelse måtte utredes med en ny miljøkonsekvensutredning.
- Det årlige uttaket har angivelig doblet seg siden innlemmelsen, og virkningen av økningen på den fremragende universelle verdien er ikke utredet. Denne utredningen må inkluderes i det pågående prosjektet med spesiell vekt på de kumulative virkningene siden 2005.
- Forslaget inneholder ikke noe 0-alternativ, og det finnes en betydelig mulighet for at de foreslåtte prosjektalternativene som ble presentert for IUCN, kan påvirke den fremragende universelle verdien for både kriteriene (vii) og (viii). Konkret er det bekymring knyttet til mulig virkning på integriteten til land- og sjølandskapet i Nærøyfjord-delen fra transport knyttet til gruvedrift og avfallshåndtering kombinert med et jevnt økende uttak av områdets grunnfjell med tilhørende irreversibelt tap av geomorfologisk integritet.
- Det anbefales en felles miljøkonsekvensutredning av mulige virkninger på den fremragende universelle verdien siden de to prosjektene (Holmen gruve og Gudvangen godsterminal) er knyttet sammen og er avhengige av hverandre.
- Siden kommersiell utvinningsvirksomhet ikke anses å være forenlig med verdensarvstatus, anbefales det at det i stedet for å vurdere videre utvidelse av kommersiell gruvedrift i verdensarvområdet heller gjennomføres en plan for å fase ut gruvevirksomheten så snart som mulig og sette gruveområdene tilbake til sin opprinnelige stand i samråd med IUCN og Unescos verdensarvsenter.
- IUCN anbefaler på det sterkeste at langtidslagring av farlig avfall ikke vurderes innenfor verdensarvområdet. Andre mulige steder å deponere farlig avfall bør utredes og sammenlignes med Holmen gruve før det tas noen beslutninger. Videre vil den samlede driften av kombinert gruvedrift og deponering av farlig avfall føre til mer industriell aktivitet på verdensarvområdet, ikke mindre.
- Alternativene for næringskai, slik de ble presentert for IUCN, vil sannsynligvis ha virkninger på den fremragende universelle verdien for både kriteriene (vii) og (viii). Det er bare alternativ 2 og 3 (se figur 4) som ser ut til å løse problemet med bæreevne i Gudvangen havn, men de vil samtidig føre til at intaktheten til naturlandskapet svekkes ved at det bygges ny infrastruktur, berggrunnen graves ut og tilgjengeligheten til verdensarvområdet økes.
- For å øke den langsiktige bæreevnen til Gudvangen havn kunne industriell bruk reguleres ytterligere, for eksempel ved å begrense tidsperiodene for lasting, og ved å senke fartsgrensene. Det overordnede målet bør imidlertid være å fase ut industrivirksomhet som ikke er forenlig med statusen som verdensarvområde. Se kapittel 5 for mer informasjon om økt pågang fra turisme.
- Det bør utredes og prioriteres alternativer som krever mindre fossile brensler til tungtransport eller kutte dem fullstendig.
- Steinknuseanlegget bør flyttes inn i gruen så snart som mulig.

4.2. Prosjekter under planlegging

4.2.1 Forebygging av geofare i Åkerneset (vedlegg V, nr. 4)

Stranda kommune opplyste IUCN om en geofaresituasjon i Åkerneset i Geirangerfjord-delen av verdensarvområdet (se figur 5). Det ble rapportert at fjellet har en sprekk som blir 2–4 cm bredere hvert år. Ifølge forskere kommer partiet til slutt til å rase ut i fjorden. Det finnes bekymringer for at et slikt fjellskred ned i Sunnlyvsfjorden kan skape en tsunami som kan true flere bygder langs fjorden. Sprekken overvåkes fortløpende, og det er iverksatt tiltak for å redusere mengden overflatevann som når sprekken, og som kan føre til ytterligere skredfare. Myndighetene har utarbeidet detaljerte planer for å evakuere raskt i tillegg til andre tiltak som for eksempel forbud mot nybygg langs strandlinja.

Stranda kommune hadde fått informasjon om en ny teknikk som skal kunne gjøre det mulig å utsette, eller til og med forhindre, skredet ved å ved å bore flere lange vertikale tunneler gjennom fjellet, slik at det skapes et blekksprutformet tunnelsystem inne i fjellet og fjellet dreneres for vann. IUCN fikk under befaringen likevel begrenset med informasjon om detaljene i dette.

IUCN anerkjenner bekymringene som er reist om den mulige risikoen for lokalsamfunnene knyttet til denne situasjonen, og det grunnleggende behovet forvaltningsmyndighetene har for å bidra til offentlig sikkerhet. Når det gjelder vern og forvaltning av den fremragende universelle verdien, er det viktig at alle beslutningsprosessene som skal løse problemet, inkludert forslaget om å bore inn i fjellet, vurderer de mulige virkningene på den fremragende universelle verdien i tilstrekkelig grad gjennom å vurdere de mest hensiktsmessige tiltakene før det tas noen beslutninger. IUCN minner om at essensen av verdensarvområdet fremragende universelle verdi er et landskap som først og fremst er formet av geologiske prosesser, og at den nevnte teknologien vil utgjøre et stort fysisk inngrep i verdensarvområdet som sannsynligvis vil ha en negativ innvirkning på den fremragende universelle verdien. Dette må utredes og vurderes på en god måte.

Figur 5. Sprekken (rød linje) i Åkerneset som det er reist bekymring om, og som kan føre til et fjellskred etterfulgt av en tsunami i fjorden. © Store Norske Leksikon.

4.2.2 Underjordisk parkering i Geiranger (vedlegg V, nr. 5)

Geiranger er et av de mest populære turiststedene i verdensarvområdet (se figur 7) og har utfordringer med turisttrafikk og sesongmessig sprengt kapasitet¹². De ansvarlige forvaltningsmyndighetene har i flere år arbeidet for en mer «grønn destinasjon». Framgangen bremses imidlertid av mengden tilgjengelig areal i den lille bygda kombinert med den økende turismen som fortsatt er svært avhengig av transport drevet av fossil energi.¹³

IUCN fikk kort informasjon om et initiativ om å bygge en underjordisk parkeringsplass og fortau i Geiranger. Målet er å ha færre kjøretøy langs de smale veiene og gi et tryggere miljø for fotgjengere. IUCN fikk ikke presentert noen detaljert plan, og det er uklart hvilken status dette initiativet har i arealplanene til Stranda kommune.

Når det gjelder å bygge en underjordisk parkeringsplass, er det viktig å vurdere om intaktheten til verdensarvområdet kan svekkes, knyttet til kriterium (viii), og den geomorfologiske integriteten – i tillegg til virkninger (både positive og negative) for reiselivsforvaltningen. IUCN anbefaler at mulig bygging av ny infrastruktur for turisme vurderes på et bredere strategisk nivå og ses i sammenheng med å håndtere pågangen fra turismen på hele verdensarvområdet.

4.2.3 Vei og tunnel i Flydalen–Dalsnibba-området (vedlegg V, nr. 6 og 7)

Mulighetene for å komme seg til Geiranger med bil er begrenset om vinteren på grunn av høy skredfare. Det er nylig bygget en ny tunnel nord for Geiranger som skal gi veiforbindelse fra nord. Fra sør finnes det fortsatt bare én vei, og den går over fjellene i stor høyde. Ifølge forvalteren av verdensarvområdet gir begrenset veiforbindelsene en rekke sosioøkonomiske effekter på innbyggerne, og det påvirker reiselivsnæringen negativt. Stranda kommune fortalte IUCN om de innledende planene om å bygge en ny vei og tunnel i Flydalen–Dalsnibba-området, som ligger delvis innenfor verdensarvområdet. Dette ville gjøre Geiranger enklere å komme til med bil fra sør også om vinteren. Ifølge informasjonen IUCN fikk, kan ikke den nye veien bygges uten at et våtmarksområde i Opplendskedalen dreneres (se figur 9).

IUCN mener at et nytt vei- og tunnelprosjekt av denne størrelsen kan påvirke den fremragende universelle verdien. Derfor må en rekke faktorer utredes grundig før det tas noen beslutning om å fortsette med dette prosjektet, slik som den visuelle og geomorfologiske integriteten til verdensarvområdet, hvilken effekt det har å drenere våtmark og øke tilgjengeligheten til en del av verdensarvområdet som allerede har høy pågang fra turismen, og de kumulative virkningene som står beskrevet i kapittel 4.3. IUCN anbefaler at mulige virkninger vurderes i tråd med veilederen for konsekvensutredninger i verdensarvsammenheng.

4.2.4 Besøkssteder på Aurlandsvangen (vedlegg V, nr. 8)

Forvaltningsmyndighetene opplyste IUCN om at det finnes planer for et nytt besøkssted i umiddelbar nærhet av verdensarvområdet. IUCN fikk ikke presentert noen detaljerte planer, og det er uklart hvilken status dette initiativet har i arealplanene til kommunen og med tanke på byggetillatelser. Målet er å benytte seg av en eldre bygning (se vedlegg VI, figur 11) og bruke innovative og miljøvennlige teknikker til å skape et moderne og bærekraftig besøkssted. En illustrasjon av senteret er hentet fra nettsiden til verdensarvområdet (se vedlegg VI, figur 12).

IUCN ønsker velkommen initiativer som på en bærekraftig måte skaper bedre kommunikasjonen og offentlig bevissthet om verdensarvområdet blant besøkende og lokalsamfunnet. Det vil imidlertid

¹² Transportøkonomisk institutt (2017). Besøksforvaltning og lokalsamfunnsutvikling i verdensarvområdene Nærøyfjorden og Geirangerfjorden.

¹³ SINTEF, SUSTRANS-prosjektet (2019). Tourist transportation preferences in Geirangerarea.

være svært viktig å vurdere de mulige visuelle virkningene, både positive og negative, av den foreslåtte plasseringen av utbyggingen – i tillegg faktorer knyttet til besøksforvaltning og pågangen fra turisme.

4.2.5 Utgraving av fjordbunnen for større båter (vedlegg V, nr. 9)

IUCN fikk informasjon fra Aurland kommune og forvaltningsmyndighetene om at det finnes planer om å gjøre en grunnere del av Aurlandsfjorden dypere. Delen befinner seg innenfor verdensarvområdet. IUCN ble fortalt at det å gjøre fjorden dypere ville gjøre det tryggere for større skip, men fikk ingen detaljer på dette stadiet. Det er uklart hvilken status dette tiltaket har i arealplanene til kommunen.

IUCN mener at det å gjøre fjordbunnen dypere kan svekke områdets intakthet, og at det kan ha mulige virkninger på flere av delverdiene som bidrar til den fremragende universelle verdien. Det er kjent at dette prosjektet vil kreve sprengning av fjordbunnen. Virkningene fra mudring pleier å være både geografisk avgrensede og av midlertidig karakter (for eksempel økt sedimentering og grumsete vann), men har også langsiktige effekter på habitater og arter i det større sjølandskapet. IUCN anbefaler at det gjennomføres en miljøkonsekvensutredning i tråd med *veilederen for konsekvensutredninger i verdensarvsammenheng*.

4.2.6 Hotellutbygging i Flåm (vedlegg V, nr. 10)

Aurland kommune fortalte IUCN om et forslag om å bygge ut det eksisterende hotellet Fretheim, som ligger i umiddelbar nærhet av Nærøyfjord-delen av verdensarvområdet. Hotellet foreslås bygget ut med en 90 meter høy bygning (se vedlegg V, figur 13 og figur 14). Kommunen har besluttet å gå videre med forslaget i planene sine. Dette innebærer blant annet en utredning av mulige virkninger på den fremragende universelle verdien.

Med tanke på størrelsen og plasseringen av det nye bygget i tillegg til pågangen fra turismen og de kumulative virkningene som står beskrevet i kapittel 4.3, vil det være viktig å sikre at eventuelle negative virkninger på den fremragende universelle verdien blir godt nok vurdert. I lys av at verdensarvområdet er innlemmet på grunnlag av sin estetiske verdi, er den visuelle integriteten til verdensarvområdet og de mulige virkningene av økt besøk viktige spørsmål som bør utredes grundig. IUCN anbefaler at det gjennomføres en miljøkonsekvensutredning i tråd med *veilederen for konsekvensutredninger i verdensarvsammenheng*.

4.2.7 Gondolbane i Flåm (vedlegg V, nr. 11)

Aurland kommune opplyste IUCN om et initiativ om å bygge en gondolbane i flåmsområdet med minst én endestasjon på en fjelltopp innenfor verdensarvområdet. IUCN fikk ikke presentert noen detaljerte planer, og det er uklart hvilken status dette initiativet har i arealplanene til kommunen.

Med tanke på at området ble innlemmet på verdensarvlisten for dets estetiske verdi, er det mulig at en gondolbane i flåmsområdet kan påvirke den fremragende universelle verdien. Det vil være viktig å grundig utrede faktorer som kan ha virkning på verdensarvområdets visuelle integritet, den økte tilgjengeligheten til verdensarvområdet, håndteringen av pågangen fra turismen og de kumulative virkningene som står beskrevet i kapittel 4.3. Disse bør utredes gjennom en miljøkonsekvensutredning i tråd med *veilederen for konsekvensutredninger i verdensarvsammenheng*.

4.3. Kumulative virkninger

Kumulative virkninger på miljøet kan beskrives som den samlede effekten av flere utbyggingsprosjekter og andre menneskelige aktiviteter i kombinasjon med naturlige prosesser. Disse effektene kan samlet i rom og tid overskride tålegrensene og føre til irreversible endringer.

Kumulative virkninger er både større og mer uforutsigbare enn virkningene fra et enkeltprosjekt. For verdensarvområder er det de mulige kumulative virkningene på den fremragende universelle verdien som bør utredes.

Generelt er miljøkonsekvensutredninger og miljø- og samfunnsrelaterte konsekvensutredninger lite egnet til å utrede kumulative virkninger. IUCN lærte at dette også gjelder for norske konsekvensutredninger av enkelttiltak, som ikke omfatter begrepet strategisk miljøkonsekvensutredning (SEA). Som det går fram av bevaringstilstanden i kapittel 6, er kumulative virkninger knyttet til gruvedrift, trafikk og turisme en spesiell utfordring for verdensarvområdet. I dette tilfellet med flere pågående utbyggingsprosjekter og mange nye initiativer under planlegging, som dessuten er geografisk spredt over begge delene av verdensarvområdet (se vedlegg IV), er en strategisk miljøkonsekvensutredning for hele verdensarvområdet et nyttig verktøy for å løse denne utfordringen. I figur 6 er forskjellen mellom miljøkonsekvensutredning (EIA) / miljø- og samfunnsrelatert konsekvensutredning (ESIA) og strategisk miljøkonsekvensutredning (SEA) framhevet. Se *veilederen for konsekvensutredninger i verdensarvsammenheng* for å få mer informasjon om disse.

Med tanke på den store sannsynligheten for kumulative virkninger fra eksisterende og mulige nye utviklingsprosjekter som er beskrevet i denne rapporten, anbefaler IUCN at det gjennomføres en strategisk miljøkonsekvensutredning for å utrede de kumulative virkningene av de ulike belastningene. Dette vil dessuten oppmuntre statsparten til å gå ut over minstekravene i den nasjonale lovgivningen i gjennomføringen av verdensarvkonvensjonen.

Faktor	EIA/ESIA	SEA
Skala	Liten: ett enkelt prosjekt	Stor: flere prosjekter
Tilnærming	Identifisering og detaljert kvantifisering av virkninger	Proaktiv, strategisk og overordnet
Kumulative virkninger	Begrenset gjennomgang	Scenarier, trender og terskler
Ansvarlig aktør	Tiltakshaver	Planmyndighetene

Figur 6. De viktigste forskjellene mellom miljøkonsekvensutredninger (EIA-er) og strategiske miljøkonsekvensutredninger (SEA-er).

5. Andre problemer observert under den rådgivende befaringen

5.1 Besøksforvaltning

Området var et populært turistmål da det ble innskrevet på verdensarvlisten, og som vist i figur 7 har turismen økt betydelig siden. Det forventes en kontinuerlig besøksvekst på 60 prosent fram til 2030.¹⁴ I 2026 trer en ny lov i kraft som krever nullutslipp og samlet sett sterkere miljøhensyn fra cruiseskip innenfor verdensarvområdet. IUCN erfarte at det er usikkert om cruisenæringen har den tekniske kapasiteten og investeringsviljen til å gjøre de nødvendige tekniske tilpasningene for å oppfylle de nye kravene. Siden cruiseskip som ikke oppfyller disse nye kravene, ikke vil få komme inn på verdensarvområdet, kan dette føre til en økning i kjøretøyer som transporterer cruiseskippassasjerer til verdensarvområdet fra havner utenfor området.

TURISME	år 2002	år 2019	Økning i prosent
Cruiseskip	308	328	6,5 %
Cruisepassasjerer	265 585	617 545	132,5 %
Overnattinger i Stranda og Norddal	200 000	346 000	73,0 %
Overnattinger i Aurland og Lærdal	198 400	321 000	61,8 %

Figur 7. Utviklingen av turisme i verdensarvområdet slik forvaltningsmyndighetene presenterte det for IUCN.

De lokale og regionale forvaltningsaktørene fortsetter å drive aktivt med besøksforvaltning, men verdensarvområdet mangler en strategisk reiselivsplan med et overordnet mål om å styrke vernet av den fremragende universelle verdien. En strategisk reiselivsplan bør iverksettes med en detaljert handlingsplan for å møte de identifiserte utfordringene med besøksforvaltning. Kombinert med sonering med tilhørende bestemmelser som allerede er tatt i bruk i forvaltningsplanene til verdensarvområdet, vil dette styrke vernet av den fremragende universelle verdien. En strategisk reiselivsplan og handlingsplan bør baseres på en utredning av områdets bæreevne. IUCN anbefaler derfor at forvaltningsmyndighetene, i samråd med reiselivsaktørene og lokalsamfunnene, utreder bæreevnen til ulike deler, ruter og populære steder på verdensarvområdet. Det er verdt å merke seg at bæreevnen til et sted ikke best defineres av et bestemt antall besøkende fordi dette tallet kan variere mye avhengig av årstiden og hvilke aktiviteter som blir utført. Det finnes mer informasjon om bærekraftig turisme på Unescos nettside: <http://whc.unesco.org/sustainabletourismtoolkit>.¹⁵

5.2 Omgivelser og buffersone

Under den rådgivende befaringen stilte kommunene spørsmål om forskjellen mellom en *buffersone* og verdensarvområdets omgivelser (*the wider setting*) i lys av å vurdere hvilke konsekvensutredninger som er nødvendig for forskjellige prosjekter. Disse begrepene er definert i punkt 104, 112 og 118bis i de *operasjonelle retningslinjene*¹⁶. Dette verdensarvområdet har ikke noen buffersone, men som alle verdensarvområder har det omgivelser eller inngår i en større sammenheng. I hovedsak innebærer dette at den fremragende universelle verdien kan påvirkes av aktiviteter eller prosjekter som ligger utenfor verdensarvområdet. For eksempel kan det å bygge en demning flere kilometer oppstrøms fra et verdensarvområde påvirke naturverdiene dersom

¹⁴ Nærøyfjorden verneområdestyre (2021). Besøksstrategi for verneområde i Nærøyfjordområdet. Tilgjengelig på <https://www.nasjonalparkstyre.no/Naroyfjorden/publikasjoner/besoksstrategi>

¹⁵ Pedersen, A. (2002). Managing Tourism at World Heritage Sites a Practical Manual for World Heritage Site Managers UNESCO.

¹⁶ Unescos verdensarvsenter (2021). Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention.

demningen endrer de hydrologiske forholdene til et tilknyttet vassdrag. Eller det å bygge en stor bygning utenfor, men i nærheten av et verdensarvområde kan påvirke dens naturskjønne verdier. Eller et industrianlegg utenfor verdensarvområdet men i tilknytning til et marint økosystem omfatter verdensarvområdet kan påvirke den fremragende universelle verdien gjennom forurensning som påvirker biologisk mangfold.

Behovet for å vurdere mulige virkninger på den fremragende universelle verdien for et prosjekt bør derfor ikke bare defineres av den geografiske plasseringen eller det fysiske fotavtrykket til prosjektet eller planleggingsområdet, men av den mulige virkningen på den fremragende universelle verdien.

6. Bevaringstilstanden

IUCN benytter også anledningen til å bemerke følgende observasjoner om den generelle bevaringstilstanden til verdensarvområdet. IUCN fant at verdensarvområdet var i god stand og hovedsakelig slik som det ble vurdert av IUCN World Heritage Outlook 2020,¹⁷ som vurderte verdensarvområdets generelle bevaringsutsikter som «gode». Generelt har bevaringstilstanden ikke forverret seg siden verdensarvområdet ble innlemmet på verdensarvlisten i 2005. Dette skyldes hovedsakelig en godt implementert juridisk beskyttelse, tilstrekkelig forvaltning og det at en stor del av verdensarvområdet er mindre tilgjengelig fjellterreng. Det er imidlertid en risiko for at bevaringstilstanden står overfor økt press og allerede kan ha blitt svekket på grunn av utviklingen i de mer tilgjengelige delene av verdensarvområdet. Årsaken til denne risikoen er økningen i gruveaktivitet, trafikk, besøkende og tilhørende ny infrastruktur som verdensarvkoordinatorer, representanter fra kommunene, regionale myndigheter og gruveselskapet fortalte om da IUCN møtte dem under den rådgivende befaringen.

Det økte presset fra trafikk og turisme på verdensarvområdet er delvis knyttet til ny infrastruktur som veier og tunneler som er bygget etter at verdensarvområdet ble innlemmet på verdensarvlisten. Ifølge de ansvarlige forvaltningsmyndighetene inkluderer begrunnelsen for denne infrastrukturen sikkerhetsmessige årsaker (geofarer). De berørte kommunene understreket dessuten under den rådgivende befaringen at utviklingen har forbedret den sosioøkonomiske bærekraften til lokalsamfunnene.

Presset på verdensarvområdet nevnt ovenfor kommer i hovedsak fra aktiviteter og utbygging i de bebodde delene (1,4 prosent av området) og fjorden (9 prosent av området).¹⁸ Land- og sjøveiene går imidlertid gjennom hele landskapet til verdensarvområdet, og virkningene av økt trafikk og turisme kan derfor ikke beskrives som geografisk avgrenset. Dermed har det økte presset på verdensarvområdet siden det ble innskrevet på verdensarvlisten, sannsynligvis påvirket intaktheten til det naturlandskapet negativt (for eksempel gjennom forurensning, støy, forstyrrelse av dyrelivet og inngrep i naturområder) – og sannsynligvis også svekket den naturskjønne verdien til verdensarvområdet. Selv om pågangen fra turisme varierer sterkt i løpet av året, med den høyeste toppen i de tre sommermånedene, kan virkningen på den fremragende universelle verdien og spesielt de naturlige delverdiene ha langsiktig virkning. I tillegg er den rapporterte økte gruveaktiviteten en bekymring for verdensarvområdets geomorfologiske integritet. Pågående prosjekter og nye initiativer (se kapittel 4) kan føre til et enda større press på verdensarvområdet i framtiden hvis området ikke planlegges og forvaltes strategisk og effektivt. I lys av alt det ovennevnte

¹⁷ IUCN. (2020). West Norwegian Fjords – Geirangerfjord and Nærøyfjord Conservation Outlook Assessment.

¹⁸ UNEP-WCMC (2011). West Norwegian Fjords – Geirangerfjord and Nærøyfjord. UNEP-WCMC World Heritage Information Sheets.

er det viktig at de mulige kumulative virkningene av disse belastningene på integriteten til den fremragende universelle verdien utredes. Disse virkningene må utredes grundig opp mot den fremragende universelle verdien, inkludert kriteriene (vii) og (viii), integriteten, vernet og forvaltningen, før det tas beslutninger for pågående og nye utbyggingsprosjekter.

Integriteten til et naturlig verdensarvområde er knyttet til intaktheten av delverdiene som trengs for å uttrykke den fremragende universelle verdien.¹⁹ I tråd med paragraf 90 i de operasjonelle retningslinjene²⁰ skal «[d]e biofysiske prosessene og landformasjonene [...] være relativt intakte», selv om det er bemerket at menneskelige aktiviteter «kan være forenlige med områdets fremragende universelle verdi dersom de er økologisk forsvarlige». Dermed setter de økologiske aspektene de overordnede rammene for mulige infrastrukturløsninger og aktiviteter. Men de sosioøkonomiske aspektene må også vurderes – for eksempel å redusere motstridende interesser mellom brukergrupper. IUCN er fornøyd med å kunne merke seg beslutninger som allerede er tatt av statsparten²¹ og at besøksforvaltningen for verdensarvområdet går i denne retningen.

Samlet sett har IUCN altså enkelte bekymringer, men bemerker en prisverdig forpliktelse til å beskytte verdensarvområdet. Denne forpliktelsen kom til uttrykk gjentatte ganger under den rådgivende befaringen av de regionale og lokale interessentene og statsparten.

Den framtidige bevaringstilstanden for verdensarvområdet vil avhenge av hvor effektivt forvaltningssystemet kan håndtere det eksisterende presset på den fremragende universelle verdien, som gruvedrift, trafikk og turisme. Proaktiv og strategisk planlegging og beslutningstaking om framtidige planlagte prosjekter spiller også inn på dette.

7. Konklusjoner og anbefalinger

Under den rådgivende befaringen fant IUCN at begge delene av i verdensarvområdet var godt forvaltet og samlet sett i god stand. IUCN er imidlertid bekymret for et økt press på verdensarvområdet som følge av virkninger, inkludert de kumulative virkningene, av utbygging i de mer tilgjengelige delene av verdensarvområdet, blant annet knyttet til gruvedrift, trafikk og turisme, i kombinasjon med økt tilgjengelighet gjennom planlagte og allerede gjennomførte infrastrukturprosjekter.

For å sikre en proaktiv og strategisk planlegging og forvaltning som forbedrer vernet av den fremragende universelle verdien og unngår negative virkninger fra pågående og planlagte utbyggingsprosjekter, er IUCNs hovedanbefalinger som følger, med ytterligere detaljer inkludert i rapporten:

- a. Det bør gjennomføres en grundig strategisk miljøkonsekvensutredning av de kumulative virkningene på den fremragende universelle verdien for hele verdensarvområdet. Denne bør utrede de mange forskjellige kildene til press, inkludert gruvedrift, turisme, havbruk og

¹⁹ Unescos verdensarvsenter (2010). Guidance on the preparation of retrospective Statement of Outstanding Universal Value for World Heritage Properties.

²⁰ Unescos verdensarvsenter (2021). Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, 31. juli 2021.

²¹ Sjøfartsdirektoratet (2019). New environmental requirements in the world heritage fjords. Tilgjengelig på <https://www.sdir.no/en/news/news-from-the-nma/new-environmental-requirements-in-the-world-heritage-fjords/>.

infrastruktur siden verdensarvområdet ble innskrevet på verdensarvlisten, og inkludere alle eksisterende og planlagte utbyggingsprosjekter.

b. Det bør sikres at utredningene av mulige virkninger på den fremragende universelle verdien fra enkeltprosjekter i pågående miljøkonsekvensutredninger følger kravene i den nye veilederen for konsekvensutredninger i verdensarvsammenheng (som erstatter veiledningsnotatet fra IUCN om miljøkonsekvensutredning av verdensarv) og inkluderer utredning av virkningene på delverdiene som bidrar til den fremragende universelle verdien.

c. Forvaltningsplanen for verdensarvområdet bør revideres for å

- styrke den samlede tilstedeværelsen av den fremragende universelle verdien i forvaltningsplanen
- ferdigstille listen over delverdiene som bidrar til den fremragende universelle verdien og ved hjelp av GIS-lag visualisere geografisk plassering og distribusjonen av dem
- sikre en harmonisering av forvaltningsplanene for de to delene av verdensarvområdet og vurdere å ha en felles forvaltningsplan for hele området eller i det minste en felles visjon og felles strategiske mål for de to delene av området
- inkludere en utredning av den nåværende tilstanden og de nåværende trendene, truslene og utsiktene for den fremragende universelle verdien basert på delverdiene til den fremragende universelle verdien
- inkludere et kapittel om overvåking og nøkkelindikatorer for bevaringstilstanden i forvaltningsplanen
- vurdere revidering av forvaltningssonen med sikte på ytterligere å redusere gnisningene mellom ulike brukergrupper og aktiviteter og styrke vernet av den fremragende universelle verdien

d. Det bør lages en strategisk reiselivsplan med et overordnet mål om å styrke beskyttelsen av den fremragende universelle verdien basert på en utredning av bæreevnen til populære besøkssteder og ruter i området.

e. Enhver ny eller økt industriell virksomhet som er uforenlig med verdensarvområdet og svekker dets integritet, bør unngås.

f. Handlinger som ytterligere øker det negative presset fra trafikk og turisme på verdensarvområdet, bør unngås.

g. Gruvedriften i verdensarvområdet bør fases ut så snart som mulig, og gruveområdene bør settes tilbake til sin opprinnelige stand i samråd med IUCN og Unescos verdensarvsenter.

h. Langtidslagring av farlig avfall i verdensarvområdet bør unngås.

VEDLEGG I Mandat

IUCNs rådgivende bevaring til

Vestnorsk fjordlandskap – Geirangerfjorden og Nærøyfjorden:

29. juni–1. juli 2022 (28. juni–2. juli inkl. reise til/fra)

Vestnorsk fjordlandskap ble innlemmet på verdensarvlisten i 2005 basert på kriteriene (vii) og (viii). Virkningene av klimaendringene og arealbruksendringene på den fremragende universelle verdien er utfordringer som de seks kommunene, de to fylkene og staten må løse gjennom god implementering av nasjonale lover og forskrifter.

I år revideres forvaltningsplanen for vestnorsk fjordlandskap. For tiden blir en rekke store utbyggingsprosjekter vurdert i og i nærheten av verdensarvområdet. Disse inkluderer prosjekter der det er satt i gang miljøkonsekvensutredninger for å vurdere om tiltakene kan gjennomføres uten at det får negative virkninger på den fremragende universelle verdien (OUV – Outstanding Universal Value). Antallet og omfanget av prosjektene gjør det vanskelig å vurdere de samlede og de kumulative effektene.

En rådgivende bevaring kan bidra til beslutninger knyttet til arealplaner og styrke forvaltningsplanen på en måte som gir et best mulig grunnlag for å sikre at verdiene i verdensarvområdet tas vare på gjennom neste planperiode.

For å sikre nasjonale beslutningsprosesser som tar hensyn til bestemmelsene i verdensarvkonvensjonens operasjonelle retningslinjer og verdensarvkomiteens retningslinjer, søker statsparten råd og veiledning i saker som gjelder forvaltningen av områdets framragende universelle verdi.

Invitasjonsbrevet til den rådgivende bevaringen ble sendt til Unescos verdensarvsenter av statsparten Norge 23. februar 2022. Eksperten som skal representere oppdragstager på denne rådgivende bevaringen, er Susanna Lindeman.

Etter invitasjon fra Klima- og miljødepartementet skal den rådgivende bevaringen påta seg følgende oppgaver:

- besøke begge delområdene av verdensarvområdet og møte lokale og regionale myndigheter
- gi råd om hvordan delverdiene i verdensarvområdets erklæring om fremragende universell verdi kan forstås med tanke på kriteriene (vii) og (viii), og gi råd om integriteten og vernet og forvaltningen av verdensarvområdet
- evaluere forvaltningsplanen og gi anbefalinger om eventuelle forbedringer som kan vurderes i en revidert plan, basert på informasjon som innhentes i løpet av den rådgivende bevaringen
- gi råd om utredningen av mulige virkninger som utbyggingsprosjekter kan ha på verdensarvområdets fremragende universelle verdi, nærmere bestemt:

o gi råd om IUCNs veiledningsnotat om verdensarv for miljøkonsekvensutredning og den nye veilederen for konsekvensutredning i verdensarvsammenheng, inkludert spesifikt hvordan den overordnede og kumulative virkningen kan utredes

o gi tilleggsveiledning om konkrete arealplaner (jf. brev til Unesco knyttet til punkt 172 om landbasert havbruksanlegg i Raudbergvika/Eidsdal, deponi i Holmen gruve osv.).

o gi råd om nåværende og framtidig underjordisk gruvedrift

- dele eventuelle relevante eksempler på forvaltning av andre verdensarvområder
- gi råd om andre relevante problemstillinger som oppdages under den rådgivende befaringen

Som forberedelse til den rådgivende befaringen skal statsparten før oppdraget gi IUCN alt nødvendig teknisk bakgrunnsmateriale og relevant informasjon som trengs for å vurdere bevaringsstatusen til verdensarvområdet. Disse dokumentene skal være på engelsk, som er ett av arbeidsspråkene i konvensjonen. Ved svært omfattende dokumenter skal minst sammendraget være på engelsk. Fordi eksperten på den rådgivende befaringen også har god kjennskap til norsk, anbefales det at dokumentasjonen også legges fram på originalspråket.

Basert på befaringer, vurdering av den tilgjengelige informasjonen og diskusjoner med statspartens representanter og interessenter skal IUCN utarbeide en kortfattet rapport om funnene og anbefalingene fra den rådgivende befaringen innen seks uker etter at den er fullført. Fristen kan forkortes eller utvides hvis det er hensiktsmessig og etter avtale fra begge parter. Rådene skal gis basert på IUCNs kompetanse, kunnskap og forståelse av anbefalte framgangsmåter for å forvalte verdensarv, tilgjengelig eller vurderbar skriftlig informasjon om de aktuelle sakene og presentasjoner som gis under feltbesøket.

ANNEX II Programme of the mission as implemented

Programme Day 1: 29 th June 2022		
Time	Location	Programme
09:05	Ålesund Airport	Arrival 09:05 (Norwegian) (early flight from OSL)
	Vigra	Pick up rental car (Europcar +47 457 39 963)
09:50	Quality Hotel Ålesund	Meet with Susanna Lindeman, IUCN. (Lindeman arrives late Tuesday night from Gothenburg)
10:00	Ålesund – Valldal	By car from Ålesund to Valldal (approx. 1 h 30 min)
12:00	Valldal Fjordhotell	Lunch
13:00	Valldal Fjordhotell	Meeting with management authorities and stakeholders in the Geirangerfjord sub-area. Agenda (see below)

Draft agenda - Meeting in Valldal (Geirangerfjord area) 29 th June - 13:00 - 15:30			
Chair Knut Fossum, Norwegian Environment Agency			
approx	Item		PP-No
5 min	Welcome	Fjord municipality - <i>Mayor Eva Hove</i>	
20 min	Setting the stage. The purpose of the Advisory mission to the West Norwegian fjords – the Terms of Reference	Norwegian Environment Agency - <i>Gaute Sønstebø</i>	1
10min	The management system in Norway	Ministry og Climate and Environment - <i>Siri Kloster</i> Directorate for Cultural heritage – <i>Atle Omland</i>	2
10 min	Management framework <ul style="list-style-type: none"> - The existing world heritage management plan – content and planned review - Municipal Master plans and the World Heritage – relevant provisions (the parts of the WH-property that are not nature protected areas) 	Protected area manager - <i>Ingvild Hansen Nystad</i> Head of Planning department in Stranda Municipality – <i>Einar Lied</i>	3 4
25 min	The two World Heritage municipalities – Stranda and Fjord --our mission to protect World Heritage	Fjord Municipality – <i>Mayor Eva Hove</i> Stranda Municipality – <i>Mayor Jan Ove Tryggestad</i>	

	Selected cases		
20 min	"Omstillingsprosjektet" in Geiranger" – a project on adapting to a new situation (0-emission)	Møre og Romsdal County Council - <i>Nils-Andreas M. Ramsli</i> (Projectleader)	5
20 min	The Environment Impact Assessment (EIA) of the Land based aquaculture facility in Raudbergvika/ Eidsdal	Nordplan, EIA consultant - <i>Heidi Hansen</i>	6
15 min	Assessment of the planning proposals and our work on WH in general (managing WH)	Møre og Romsdal County Council - <i>Susanne Busengdal</i>	7
15 min	Assessment of the planning proposals and our work on WH in general (managing WH)	County Governor of Møre og Romsdal - <i>Linda Aaram</i>	8
10 min	Questions and further comments		

Time	Location	Programme Day 1 - 29 th June 2022 (continues)
15:30	Break	
16:00	Survey by boat	Environment Agency/Fjord municipality organizes survey by boat on Tafjorden, Sunnlyvsfjorden and Geirangerfjorden: Valldal- Eidsdal- Raudbergvika- Geiranger
	Eidsdal	Short stop in Eidsdal, short briefing by the proponent
	Raudbergvika	Short stop in Raudbergvika. 30 min briefing by proponent
	Raudbergvika to Geiranger	Åkneset and mitigation of geohazard in general - Briefing by Mayor Tryggestad
		Talks about how to understand the SOUV (as we are sailing)
18:30	Arrival Geiranger	Various plans regarding infrastructure/geohazard/traffic in Geiranger - Briefing by Mayor Tryggestad
		10 min hike to the hotel – Fossevandringa (stairs along the river)
20:00	Hotel Union Geiranger	Dinner

Time	Location	Programme Day 2: - 30 th June 2022
08:00	Hotel Union Geiranger	Breakfast and debrief at hotel
09:00	Departure Geiranger	By car from Geiranger over the mountains to Stryn – Aurland, (approx 5 hours).

14:30	Arrival Fretheim Hotel Flåm	
15:00	Fretheim Hotel Flåm	Meeting with the management authorities and stakeholders in the Nærøyfjorden sub-area. Draft Agenda (see below)

Draft agenda - Meeting in Flåm 30th June 2022- 15:00 - 18:00			
Chair Knut Fossum, Norwegian Environment Agency			
<i>approx</i>	<i>item</i>		PP- No
5 min	Welcome	Aurland Municipality - <i>Mayor Trygve Skjerdal</i>	
20 min	Setting the stage. The purpose of the Advisory mission to the West Norwegian fjords - the Terms of Reference	Norwegian Environment Agency - <i>Gaute Sønstebø</i>	9
10min	The management system in Norway	Ministry og Climate and Environment - <i>Siri Kloster</i> Directorate for Cultural heritage - <i>Atle Omland</i>	2
10 min	Management framework -The existing world heritage management plan - content and planned review -Municipal Master plans and the World Heritage - relevant provisions (the parts of the WH-property that are not nature protected areas)	Protected area manager - <i>Anbjørg Nornes</i> Aurland Municipality Planning department - <i>Anja Marken</i>	10 11
45 min	The four World Heritage municipalities. -our mission to protect World Heritage (<i>Aurland 15 min, Vik 10 min, Voss 10 min, Lærdal 10 min</i>)	Aurland Municipality - <i>Mayor Trygve Skjerdal</i> Voss Municipality - <i>Mayor Hans Erik Ringkjøb</i> Vik Municipality - <i>Deputy mayor Marta Sofie Vange</i> Lærdal Municipality - <i>Deputy mayor Jan Olav Fretland</i>	12
	Selected cases		
40 min	Planning initiative - Nærøyfjord new dock (in Gudvangen) Planning initiative - Holmen mine and waste disposal facility (Gudvangen stein)	Opus/ EIA consultant <i>Siren Therese Sælemyr</i> Norsk Gjenvinning - Proponant waste disposal facility <i>Ida Nilsson</i> (teams)	13

15 min	Assessment of the planning proposals and our work on WH in general (managing WH)	Vestland County Council <i>Ingunn Skjærdal and Hallvard Trohaug</i>	14
15 min	Assessment of the planning proposals and our work on WH in general (managing WH)	County Governor of Vestland <i>Eline Orheim</i>	15
10 min	Assessment of landfill-applications in Norway	Environment Agency <i>Ine Merete Lorgen</i>	16
10 min	Questions and further comments		

Time	Location	Programme Day 2: - 30 th June 2022 (continues)
18:00	Flåm	looking at the various initiatives and proposals in Flåm
19:00	Fretheim Hotel Flåm	Dinner

Time.	Location	Programme Day 3 – 1 st July 2022
08:00	Fretheim Hotel Flåm	Breakfast
09:30	By boat from Flåm to Gudvangen	On the Aurlandsfjord and the Nærøyfjord (Ship - Future of The Fjords, electrical)
11:30	Gudvangen kai	20 min briefing on the Quay / the proponent (20 min) Frode Øvsthus and Anders Øvsthus, Gudvangen Stein
	Nærøydalen	By car - Short stop to look at actions for preventing damage on farm from geohazard
	Glashammaren	Short stop outside a closed mine.
12:30	Gudvangen Stein -the mine	Briefing outside and a look inside the mine/ the proponent (20 min) Frode or Anders Øvsthus, Gudvangen Stein
13:30	Stalheim Hotell	Lunch (Important viewpoint)
14:30	Stalheim	Debrief/summing up
15:00	Departure Stalheim –	2 hours 20 minutes by car to Bergen airport
17:30	Arrival Bergen airport	End of Advisory mission

ANNEX III List of people met

Participants Geirangerfjord area - 29 th -30 th June					
Name	Affiliation / Title	Meeting /lunch	Boat	Dinner	UNION hotel
Susanna Lindeman	IUCN / Expert	C	C	C	C
Eva Hove	Fjord Municipality /Mayor / Chair WH Management council for the West Norwegian Fjords	C	C	C	C
Jan Ove Tryggestad	Stranda Municipality / Mayor	C	C	C	-
Siri Kloster,	Ministry of Climate and Environment / Policy director	C	C	C	C
Knut Fossum	Norwegian Environment Agency / Head of Protected Areas section	C	C	C	C
Gaute Sønstebø	Norwegian Environment Agency / senior adviser	C	C	C	C
Atle Omland	Directorate for Cultural Heritage/senior adviser	C	C	C	C
Katrin Blomvik Bakken	World Heritage / Site coordinator	C	C	C	-
Linda Aaram	County Governor Møre og Romsdal /	C	-	-	-
Jorunn Mittet Eriksen	County Governor Møre og Romsdal / senior adviser	C	C	-	-
Ingvild Hansen Nystad	Protected area manager	C	-	-	-
Nils-Andreas Ramsli	Møre og Romsdal County Council /	C	-	-	-
Susanne Busengdal	Møre og Romsdal County Council / Adviser archaeologist	C	-	-	-
Kai Andre Birkhol	Fjord Municipality/ DG administration	C	C	-	-
Daria Klymenko	Fjord Municipality/ Planning Department	C	C	-	-
Emma Kuskemoen	Fjord Municipality /	C	-	-	-
Åse Elin Hole	Stranda Municipality / DG administration	C	C	-	-
Einar Lied	Stranda Municipality, Head of Planning Department	C	C	-	--
Inge Bjørdal	Stranda Municipality/ Næringssjef	C	C	-	-
Ruth Blakstad	Stranda Municipality, planner	C	C	-	-
Heidi Hansen	Nordplan – EIA consultant	C	C	-	-
Roger Hofseth	CEO Hofseth International AS	C	C	-	-
Svein Flølo	Chief Operating Officer Hofseth Aqua AS	C	C	-	-

Participants Nærøyfjord area - 30 th June – 1 st July						
Name	Affiliation / Title	Fretheim Meeting	Dinner	Fretheim hotel	Boat	Stalheim/meeting
Susanna Lindeman	IUCN	C	C	C	C	C
Trygve Skjerdal	Aurland Municipality / Mayor Vice Chair WH Management council for the West Norwegian Fjords	C	-	-	C	C
Marta Sofie Vange	Vik Municipality / Deputy Mayor	C	C	C	C	C
Jan Olav Fretland	Lærdal Municipality / Deputy Mayor	C	C	-	-	-
Hans Erik Ringkjøb	Voss Municipality / Mayor	C	C	-	-	-
Siri Kloster	Ministry of Climate and Environment / Policy director	C	C	C	C	C
Knut Fossum	Norwegian Environment Agency /Head of Protected Areas Section	C	C	C	C	C
Gaute Sønstebø	Norwegian Environment Agency / senior adviser	C	C	C	C	C
Ine Merete Lorgen	Norwegian Environment Agency / senior adviser	C	C	C	C	C
Erling Oppheim	World Heritage Sitecoordinator	C	C	-	C	C
Atle Omland	Directorate for Cultural Heritage / senior adviser	C	C	C	C	C
Eline Orheim	County Governor Vestland /Head of Nature diversity section	C	C	C	C	C
Tom Dybwad	County Governor Vestland / senior adviser	C	C	C	C	C
Anbjørg Nornes	Protected area manager	C	C	-	-	C
Hallvard Trohaug	Vestland County Council/senior adviser	C	-	-	-	-
Ingunn Skjærdal	Vestland County Council / senior adviser	C	C	-	C	C
Anja Marken	Aurland Municipality / Planning department	C	-	-	-	-
Torbjørg Austrud	Voss Municipality / Planning department	C	-	-	-	-
Magnhild Aspevik	Lærdal municipality / head of section for agriculture	C	-	-	-	-
Siren Therese Sælemyr	OPUS –/ EIA consultant (Gudvangen Stein)	C	C	C	C	-
Ida Nilsson (on teams)	Norsk Gjenvinning - Proponent Waste disposal facility	C	-	-	-	-
Anders Øvsthus	Gudvangen Stein / proponent	C	-	-	-	-

Mission Route from Ålesund to Bergen

The World Heritage property (red)

ANNEX IV Statement of Outstanding Universal value (SOUV)

The mission has highlighted key expressions for the identification of attributes **in yellow**.

Brief synthesis

The starkly dramatic landscapes of Geirangerfjord and Nærøyfjord are exceptional in scale and grandeur in a country of spectacular fjords. Situated in south-western Norway, these fjords are among the world's longest and deepest, and vary in breadth from just 250 m to 2.5 km wide. Fjord, a word of Norwegian origin, refers to a long, deep inlet of the sea between high cliffs formed by submergence of a glaciated valley. These two West Norwegian fjords are considered to be classic and complementary examples of this phenomenon, a sort of type locality for fjords that still display active geological processes.

Numerous **waterfalls and free-flowing rivers, deciduous and coniferous woodlands and forests, glacial lakes, glaciers, rugged mountains and a range of other natural attributes combine** towards making Geirangerfjord and Nærøyfjord among the most scenically outstanding landscapes in the world. A serial property covering an area of 122,712 ha, of which 10,746 ha is sea, these two fjords are separated from each other by a distance of 120 km. They form part of the West Norwegian fjord landscape, which stretches 500 km from Stavanger in the south to Åndalsnes in the north-east. Several inhabited villages and valleys are found along the fjords and inside the boundaries, and the landscape is supplemented (although not dominated) by remnants of its human historical past, which adds further interest and value to the property.

Criterion (vii): The Geirangerfjord and Nærøyfjord areas are considered to be among the most scenically outstanding fjord areas on the planet. Their outstanding natural beauty is derived from **their narrow and steep-sided crystalline rock walls** that rise up to 1400 m direct from the Norwegian Sea and extend 500 m below sea level. Along the sheer walls of the fjords are numerous **waterfalls** while **free-flowing rivers** run through **deciduous and coniferous forest** to **glacial lakes, glaciers** and **rugged mountains**. There is a great range of supporting natural phenomena, both terrestrial and marine **such as submarine moraines and marine mammals**. Remnants of old and now **mostly abandoned transhumant farms** add a cultural aspect to the dramatic natural landscape that complements and adds human interest to the area.

Criterion (viii): The West Norwegian Fjords are classic, superbly developed fjords, considered as the type locality for fjord landscapes in the world. They are comparable in scale and quality to other existing fjords on the World Heritage List and are distinguished by the climate and geological setting. The property displays a full range of the inner segments of two of the world's **longest and deepest fjords**, and provides well-developed examples of young, active glaciation during the Pleistocene ice age. The ice- and wave-polished **surfaces of the steep fjord sides** provide superbly exposed and continuous three-dimensional sections through the bedrock. The record of the postglacial isostatic rebound of the crust and its **geomorphic expression in the fjord landscape** are significant, and represent key areas for the scientific study of **slope instability** and the resulting geohazards.

Integrity

The two fjord areas include all features that typically characterise a fjord landscape and its geological evolution. These include **deep rock basins reaching depths far below sea level, prominent rock thresholds, high and steep cliffs, slide scars and avalanche deposits, moraines, till deposits, hanging valleys, so-called fish-hook or agnor valleys (formed by river capture), glaciers, rivers, waterfalls and surrounding mountain and catchment areas**. Each fjord has a different morphology and geology and displays a different range of **geomorphological features**. Taken together, the Nærøyfjord and Geirangerfjord areas provide most of the features in their natural relationship that could be expected of a fjord landscape and its geological evolution. The boundaries of the serial property are appropriately defined to protect the **geological features** and the areas required to maintain the **scenic qualities** of the

property. Legislation, staffing, budget and institutional structures in place are adequate to ensure its integrity.

Of the 200 fjords along the west coast of Norway, Nærøyfjord and Geirangerfjord are the least affected by human activity such as hydroelectric dams and infrastructure. Peridotite is currently quarried outside, but close to the Geirangerfjord component of the property and plans exist for another quarry nearby. These impacts are localized, and restoration will take place when extraction ceases. Underground extraction of anorthosite takes place in the Nærøyfjord area, and this may expand in the future. Though not directly adjacent to the fjord itself, the plant has a visual impact from the road in the Nærøydalen valley.

Protection and management requirements

The majority of the property is protected as an IUCN Category V “Protected Landscape” and several small areas within this are Category I “Strict Nature Reserve”. The legislative regulations embodied in the Norwegian Nature Diversity Act provide long-term protection for the full range of natural values. While private lands make up 85% of the property, inhabited parts are carefully controlled under the Planning and Building Act and mechanisms such as County, Municipal and Local Development Plans.

An effective management system includes advisory committees and a management council that meets regularly to facilitate the necessary management cooperation and co-ordination. A “Declaration of Intent” signed by all the relevant national agencies and the Borough Councils, County Councils and County Governors outlines the cooperative measures and “guarantees that the values in the area will endure.”

A comprehensive management plan addresses management objectives and includes guidelines for activities to preserve the Outstanding Universal Value in a long-term perspective. The existing monitoring system needs to be further developed.

Tourism pressures are intense in both fjords, but impacts are limited as most visitors access the property on cruise ships during a short visitor season. Adequate tourism management plans are an important tool for the long-term conservation of the property’s Outstanding Universal Value.

Mining and underground quarrying is a concern, and any expansion of these activities will not be permitted without an environmental impact assessment. This would ensure that any potential impact, including the export of the mined material and the need for related infrastructure, would not affect the property’s Outstanding Universal Value.

Geohazards are a concern for inhabited areas and existing infrastructure within the property. If more measures to protect people’s lives are to be implemented, detailed environmental impact assessments will need to be performed to ensure solutions and measures that will be compatible with the property’s Outstanding Universal Value. Risk-preparedness plans integrated in the overall management plan are essential for this property.

ANNEX V Maps

West Norwegian fjords - Geirangerfjord sub-area

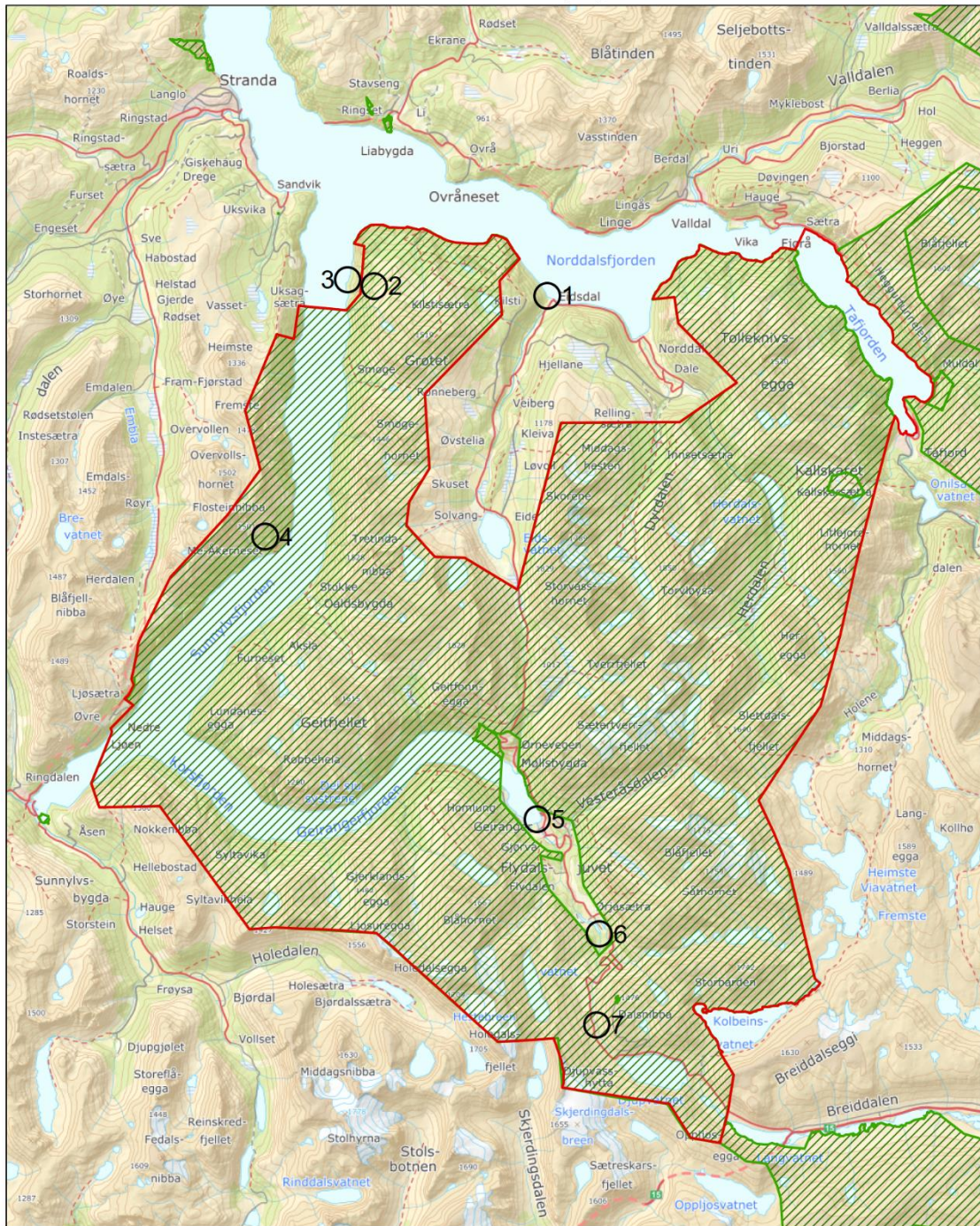

- World Heritage boundary
- Nature protected area

Scale 1: 125 000

No	Initiative
1	Eidsdal – tunnel opening to Raudbergvika and parkinglot
2	Subsurface aquaculture-facility and tunnel to Eidsdal
3	Raudbergvika – open-air facility (land-based hatchery)
4	Åkneset – landslide/geohazard
5	Geiranger – underground parking / sidewalk
6	Flydalen - elevation of terrain (deposit of material from tunnel)
7	Dalsnibba area – new Fv 63. Tunnel (2033)

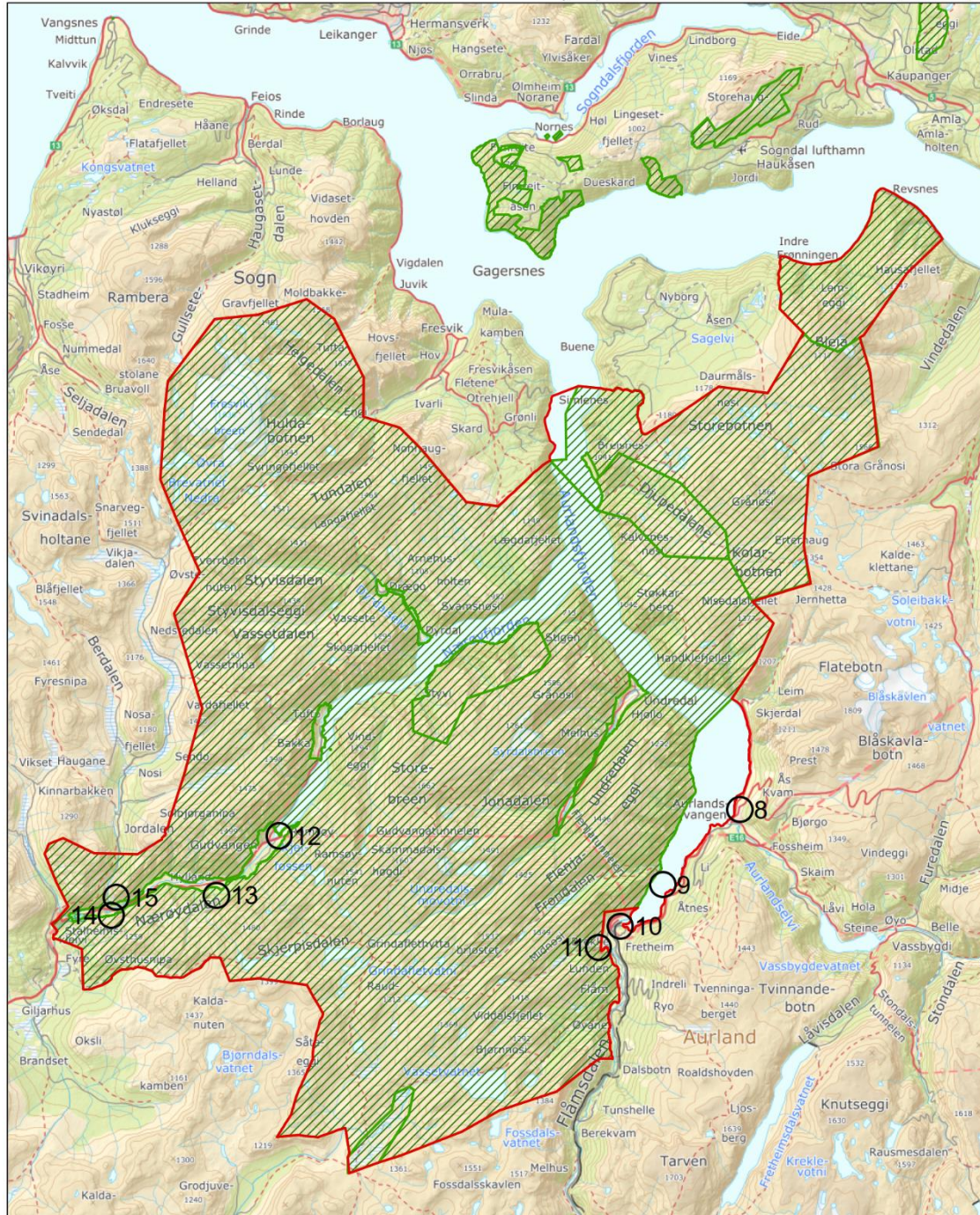
West Norwegian fjords - Nærøyford sub-area

- World Heritage boundary
- Nature protected area

Scale 1: 150 000

No	Initiative
8	Aurlandsvangen – visitor centre
9	Aurlandsfjord - deepening shallow waters (dredging)
10	Flåm – hotel (high rised)
11	Flåm – cable car
12	Gudvangen – cargo dock
13	Skjerping – avalanche prevention (completed)
14	Glashamaren – closed mine (completed)
15	Jordalsnuten – Holmen mine and plans for waste deposal facility

ANNEX VI Photos

Figure 1. Approaching the planned aqua-culture facility (red square) from the north, view of the World Heritage site's north gateway towards Geiranger. © IUCN/Susanna Lindeman, 2022.

Figure 2. The Flydalen area where there are plan for a new road and tunnel. © IUCN/Susanna Lindeman, 2022.

Figure 3. Photos inside the property of the current dock at Gudvangen for the export of mining products. © IUCN/Susanna Lindeman.

Figure 4. The building is planned to be transformed to a modern visitor center (see below). © IUCN/Susanna Lindeman.

Figure 5. Illustration of the new visitor center which will have a sea front view towards the property, the shoreline is the World Heritage boundary. © Mad arkitektur.

Figure 6. The Fretheim hotel in the vicinity of the property with the schematic placement of the extension. The mountain top to the right is inside the property. ©IUCN/ Susanna Lindeman.

Figure 7. Illustration of the planned 90-meter-high extension of the Fretheim hotel. © Jensen & Skodvin Arkitekter.